

การศึกษาเปรียบเทียบการร่างรัฐธรรมนูญ
ฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับปีพุทธศักราช 2534

นายอัครเมษฐ์ ทองนวล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรุษฎีบัณฑิต

หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรุษฎีบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2538

ISBN 974-632-380-6

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Comparative Study of the Drafting Process
of the 1978 and 1991 Constitutions

Mr. Akkharamet Thongnuan

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy

Doctoral Program in Political Science

Graduate School

Chulalongkorn University

1995

ISBN 974-632-380-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาเปรียบเทียบการร่างรัฐธรรมนูญ

ฉบับปีพุทธศักราช

2521 กับปีพุทธศักราช 2534

โดย

นายอัครเมศวร์ ทองนวล

หลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรคดีบัณฑิต

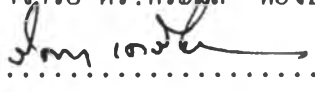
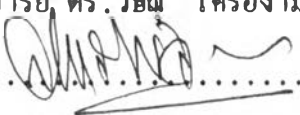
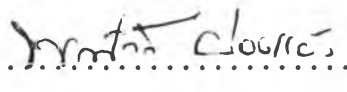
อาจารย์ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคดีบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ฤงสูวรรณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต บุญบงการ)
..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ)
..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.วิษณ เครืองาม)
..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ลิขิต ชีรเวทิน)
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

อัครเมศวร์ ทองนวล : การศึกษาเปรียบเทียบการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับ
ปีพุทธศักราช 2534 (A Comparative Study of the Drafting Process of the
1978 and 1991 Constitutions) อ.ที่ปรึกษา : ศ.ดร.กระมล ทองธรรมชาติ, 750
หน้า. ISBN 974-632-380-6

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับ
ปีพุทธศักราช 2534 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นสำคัญในขั้นต้นของการก่อตัวของร่างรัฐธรรมนูญ ขั้นตอน
ของการยกร่างรัฐธรรมนูญ และขั้นตอนของการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ

ผลการศึกษาพบว่าในการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 และปีพุทธศักราช 2534 มี
กระแสความคิดหลักที่ขัดแย้งกันอยู่สองกระแสความคิด คือกระแสความคิดแบบคณาธิปไตยกับกระแสความคิดแบบ
ประชาธิปไตย โดยกระแสความคิดทั้งสองกระแสได้เริ่มก่อตัวขึ้นมาพร้อม ๆ กับการก่อตัวของร่างรัฐธรรมนูญ
และยังคงดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องเมื่อมีการยกร่างรัฐธรรมนูญและมีการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับ อย่างไรก็ตาม
ก็ตาม กระแสความคิดทั้งสองกระแสดังกล่าวก็สามารถที่จะประนีประนอมกันได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากได้มีการ
ยอมรับหลักการที่มีลักษณะกึ่งประชาธิปไตย ดังที่มีปรากฏอยู่ในบทบัญญัติหลายมาตราของรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับ
ทั้งนี้ เนื่องจากกระแสความคิดแบบคณาธิปไตย ซึ่งมีกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายคณาธิปไตยเป็นตัวแทน (และ
เป็นกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองที่มีอำนาจทางการเมืองอยู่ในขณะนั้น) ได้เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการมี
ส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองของกระแสความคิดแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่าย
ประชาธิปไตยเป็นตัวแทน เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่อาจจะเกิดขึ้นมาได้

ภาควิชา หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา รัฐศาสตร์
ปีการศึกษา 2537

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C231162 : MAJOR DOCTORAL PROGRAM IN POLITICAL SCIENCE
KEY WORD: COMPARATIVE/DRAFTING PROCESS/CONSTITUTION

AKKHARAMET THONGNUAN : A COMPARATIVE STUDY OF THE DRAFTING PROCESS
OF THE 1978 AND 1991 CONSTITUTIONS. DISSERTATION ADVISOR : PROF.
KRAMOL TONGDHAMACHART, Ph.D. 750 pp. ISBN 974-632-380-6

This dissertation aims at studying comparatively the Drafting
Process of the 1978 and 1991 Constitutions, especially at an important stage
of Constitution Formation, Constitution Formulation, and Constitution Adoption.

The study finds out that there is a conflict between the two main-
streams of thought in the Drafting Process of the 1978 and 1991 Constitutions;
the oligarchic mainstream of thought and the democratic mainstream of thought.
These two mainstreams of thought begin to appear during the Constitution
Formation and remain through the time of the Constitution Formulation and
Constitution Adoption. However, these two mainstreams of thought are able to
make compromise at certain level resulting in the adoption of the semi-
democratic principles and embodied in the 1978 and 1991 Constitutions. This is
because the oligarchic political forces (who were the political elites at that
time), have realized the importance of the democratic mainstream of thought,
as championed by the democratic political forces who want to share political
power, so that the looming political crisis can be avoided.

ภาควิชา.....หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา.....รัฐศาสตร์
ปีการศึกษา..... 2537

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากศาสตราจารย์ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ (อาจารย์ที่ปรึกษา) ซึ่งได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และข้อคิดเห็นต่าง ๆ แก่ผู้ศึกษาตลอดเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์ จึงขอขอบพระคุณเป็นบุคคลแรกไว้ในที่นี้

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สุจิต บุญบงการ (ประธานกรรมการ) ศาสตราจารย์ ดร.วิญญู เครื่องงาม (กรรมการ) ศาสตราจารย์ ดร.ลิขิต ชีร์เวทิน (กรรมการ) และรองศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (กรรมการ) ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการทำงานเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้แนะนำข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์แก่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี (ทุนการศึกษานักศึกษาเพื่อใช้ในการค้นคว้าวิจัย) และรัฐบาลไทย (ทุนอุดหนุนโครงการวิจัยหรือค้นคว้าเพื่อทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตบัณฑิตวิทยาลัย) ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนจำนวนหนึ่งในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดา-มารดา ที่ส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษาตลอดมาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาระดับสูงสุด

ขอขอบคุณและขอขอบใจอาจารย์รัตนภรณ์ ทองนวล นางสาวทัศนลิน ทองนวล เด็กหญิงณญาดา ทองนวล และเด็กชายชนรรณพ ทองนวล ที่ให้กำลังใจและรอคอยวันเวลาที่ผู้ศึกษาจะทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ประโยชน์และคุณค่าทางวิชาการที่จะพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขออุทิศให้แก่ครู-อาจารย์และสถาบันการศึกษาทุกระดับของผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นแหล่งความรู้มาอย่างต่อเนื่อง

อัศรเมศวร์ ทองนวล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญแผนภูมิ	ท
สารบัญภาพ	ณ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	8
สมมุติฐานในการศึกษา	8
ค่านิยมสำคัญที่ใช้ในการศึกษา	9
ขอบเขตของการศึกษา	9
วิธีการศึกษา	10
แนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา	11
กระบวนการกำหนดนโยบาย	13
ชนชั้นนำกับกระบวนการกำหนดนโยบาย	18
การปรับใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายกับการร่าง- รัฐธรรมนูญ	33
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	33
การนำเสนอเรื่อง	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการร่างรัฐธรรมนูญของไทย	36
	แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการร่างรัฐธรรมนูญ	36
	1. ที่มาของรัฐธรรมนูญ	36
	2. ลักษณะของรัฐธรรมนูญ	42
	3. การร่างรัฐธรรมนูญ	49
	รัฐธรรมนูญและการร่างรัฐธรรมนูญของไทย	56
	1. ที่มาของรัฐธรรมนูญไทย	56
	2. ลักษณะของรัฐธรรมนูญไทย	60
	3. การร่างรัฐธรรมนูญของไทย	68
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการร่างรัฐธรรมนูญของไทย	123
3	เปรียบเทียบการก่อตัวของร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	
	กับปีพุทธศักราช 2534	131
	การก่อตัวของร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	132
	1. สภาพการณ์ทางการเมืองและเหตุปัจจัยที่ใช้อ้างเพื่อยกเลิก	
	รัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2519	132
	2. หลักการสำคัญและโครงสร้างอำนาจทางการเมือง	
	ตามรัฐธรรมนูญการปกครอง ฉบับปีพุทธศักราช 2520.....	176
	3. ขั้นตอนในการจัดทำรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	189

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การก่อตัวของร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	197
1. สภาพการณ์ทางการเมืองและเหตุปัจจัยที่ใช้อ้างเพื่อยกเลิก รัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	197
2. หลักการสำคัญและโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญการปกครอง ฉบับปีพุทธศักราช 2534	225
3. ขั้นตอนในการจัดทำรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	236
เปรียบเทียบการก่อตัวของร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับปีพุทธศักราช 2534	245
1. เปรียบเทียบสภาพการณ์ทางการเมืองและเหตุปัจจัยที่ใช้อ้าง เพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิม	246
2. เปรียบเทียบหลักการสำคัญและโครงสร้างอำนาจทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว	251
3. เปรียบเทียบขั้นตอนในการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่	258
4 เปรียบเทียบการยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับ ปีพุทธศักราช 2534	264
การยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	264
1. การยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 ของ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (ภาพรวม)	264
2. บทบาทและพฤติกรรมในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธ- ศักราช 2521 ของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ	285

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

3.	ปฏิบัติการของกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	320
4.	ความเป็นประชาธิปไตยของร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	332
	การยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	338
1.	การยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534 ของ คณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญ (ภาพรวม)	338
2.	บทบาทและพฤติกรรมในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534 ของคณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญ	363
3.	ปฏิบัติการของกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	394
4.	ความเป็นประชาธิปไตยของร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	407
	เปรียบเทียบการยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับ ปีพุทธศักราช 2534	413
1.	เปรียบเทียบการยกร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญ (ภาพรวม)	413
2.	เปรียบเทียบบทบาทและพฤติกรรมในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ของคณะกรรมาธิการร่างรัฐธรรมนูญ	424
3.	เปรียบเทียบปฏิบัติการของกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญ	431

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. เปรียบเทียบความเป็นประชาธิปไตยของร่างรัฐธรรมนูญ	436 4672.
5 เปรียบเทียบการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับ	
ปีพุทธศักราช 2534	443
การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	443
1. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	
ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ภาพรวม)	443
2. บทบาทและพฤติกรรมในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธ-	
ศักราช 2521 ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ	492
3. ปฏิกริยาของกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญ	
ฉบับปีพุทธศักราช 2521	534
4. ความเป็นประชาธิปไตยของรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช	
2521	549
การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	553
1. การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	
ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ภาพรวม)	553
2. บทบาทและพฤติกรรมในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธ-	
ศักราช 2534 ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ	587
3. ปฏิกริยาของกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีต่อร่างรัฐธรรมนูญ	
ฉบับปีพุทธศักราช 2534	632
4. ความเป็นประชาธิปไตยของรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช	
2534	645

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

เปรียบเทียบการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521 กับปีพุทธศักราช 2534	649
1. เปรียบเทียบการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญของสภานิติบัญญัติ- แห่งชาติ (ภาพรวม)	650
2. เปรียบเทียบบทบาทและพฤติกรรมในการพิจารณาร่าง- รัฐธรรมนูญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ	660
3. เปรียบเทียบปฏิกิริยาของกลุ่มหลังทางการเมืองที่มีต่อร่าง- รัฐธรรมนูญ	667
4. เปรียบเทียบความเป็นประชาธิปไตยของรัฐธรรมนูญ	672
6 บทสรุปและเสนอแนะ	680
รายการอ้างอิง	703
ภาคผนวก	732
ภาคผนวก ก.	733
ภาคผนวก ข.	736
ภาคผนวก ค.	740
ประวัติผู้ศึกษา	743

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	กระบวนการนโยบายกับตัวแบบการกำหนดนโยบาย	17
2	ความแตกต่างระหว่างตัวแบบชนชั้นนำกับตัวแบบพหุนิยม	31
3	การปรับใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายกับการร่างรัฐธรรมนูญ ..	33
4	วิธีการร่างรัฐธรรมนูญ	55
5	ลักษณะของรัฐธรรมนูญไทย	65
6	วิธีการร่างรัฐธรรมนูญของไทย	122
7	จำนวนของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติแยกตามสาขาอาชีพ	188
8	จำนวนของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติแยกตามสาขาอาชีพ	235
9	หลักการสำคัญในร่างรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้อง กับหลักประชาธิปไตย	436
10	หลักการสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการพิจารณาร่าง- รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม	456
11	หลักการสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการพิจารณาร่าง- รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2	473
12	หลักการสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติแก้ไขเพิ่มเติม	483
13	หลักการสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติแก้ไขเพิ่มเติม หลังจากรอเวลาไว้ 3 วัน	488
14	หลักการสำคัญที่เป็นปัญหาถกเถียงกันมากของคณะกรรมการ	502
15	หลักการสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการพิจารณาร่าง- รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม	566

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
16	หลักการสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติแก้ไขเพิ่มเติม	578
17	หลักการสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติแก้ไขเพิ่มเติม หลังจากรอเวลาไว้ 3 วัน	582
18	หลักการสำคัญที่เป็นปัญหาถกเถียงกันมากของคณะกรรมการ	598
19	หลักการสำคัญในรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้อง กับหลักประชาธิปไตย	673

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1	กระบวนการนโยบาย 14
2	การกำหนดนโยบายของชนชั้นนำ 27
3	วิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญไทย 61
4	ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหลัก 3 องค์กรตามรัฐธรรมนูญการปกครอง 183
5	ขั้นตอนในการจัดทำรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญการปกครอง ฉบับปีพุทธ- ศักราช 2520 195
6	ความสัมพันธ์ระหว่างสภานิติบัญญัติแห่งชาติกับคณะกรรมการร่าง- รัฐธรรมนูญและคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ 196
7	ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหลัก 3 องค์กรตามรัฐธรรมนูญการปกครอง 232
8	ขั้นตอนในการจัดทำรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญการปกครอง ฉบับปีพุทธ- ศักราช 2534 243
9	ความสัมพันธ์ระหว่างสภานิติบัญญัติแห่งชาติกับคณะกรรมการร่าง- รัฐธรรมนูญและคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ 244
10	กระแสดความคิดหลักในขั้นตอนการก่อตัวของร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธ- ศักราช 2521 และปีพุทธศักราช 2534 263
11	กระแสดความคิดหลักในขั้นตอนการยกร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธ- ศักราช 2521 และปีพุทธศักราช 2534 442
12	กระแสดความคิดหลักในขั้นตอนการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธ- ศักราช 2521 และปีพุทธศักราช 2534 679
13	กระแสดความคิดหลักในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธ- ศักราช 2521 และปีพุทธศักราช 2534 681

สารบัญภาพ

ภาคที่		หน้า
1	ดูดยภาพระหว่างกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายคอมมิวนิสต์ไทยกับกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายประชาธิปไตยในการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	686
2	ดูดยภาพระหว่างกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายคอมมิวนิสต์ไทยกับกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายประชาธิปไตยในการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	690
3	ดูดยภาพระหว่างกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายคอมมิวนิสต์ไทยกับกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายประชาธิปไตยภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2521	699
4	ดูดยภาพระหว่างกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายคอมมิวนิสต์ไทยกับกลุ่มพลังทางการเมืองฝ่ายประชาธิปไตยภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2534	702